

МІЖНАРОДНІ РЕЙТИНГИ ЯК ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МІЖНАРОДНОГО ОСВІТНЬОГО РИНКУ ПОСЛУГ

© 2020 БУЛКІНА І. А.

УДК 339.5
JEL: G24; I21; I23

Булкіна І. А. Міжнародні рейтинги як основні характеристики міжнародного освітнього ринку послуг

Рейтинги стали невід'ємним атрибутом глобального ринку освітніх послуг. Попри те, що жоден із них повністю не відображає реальної картини, саме рейтинги сьогодні формують соціальну реальність. Основним фактором успіху університету є його репутація на національному та міжнародному освітніх ринках. У цьому процесі рейтинги відіграють ключову роль: потрапляючи у світовий або національний рейтинг на провідні місця, заклад вищої освіти (ЗВО) значно підвищує свою привабливість не тільки для абітурієнтів, але також для роботодавців, інвесторів і держави, яка може забезпечити його додатковими субсидіями. Виділено основні групи рейтингів, що в сучасних умовах формують враження про заклад вищої освіти та визначають його місце серед аналогічних закладів у світі. Зазначено особливості кожного з виділених рейтингів, проаналізовано топ кожного. Головна відмінність міжнародних рейтингів полягає, перш за все, у превалюванні оцінки науково-дослідної діяльності над оцінками освітньої і соціальної місії університетів. Це пояснює позиції в них українських ЗВО, адже вітчизняні заклади освіти все ж таки орієнтовані на навчальний процес. Через таке організації, що їх формують, позиціонують українські ЗВО як такі, що знаходяться поза ринком освітніх послуг. Проаналізовано участь українських ЗВО у кожному з виділених міжнародних рейтингів. Визначено, що до міжнародних академічних рейтингів входять лише класичні та технічні українські університети. Аналогічна ситуація характерна і для наукової складової освітньої діяльності. Водночас, за результатами проведеного аналізу інтернет-рейтингів, які на сьогодні набирають все більшої популярності серед абітурієнтів, українські ЗВО не надають належної уваги ролі та можливостям інтернет-середовища, що ставить їх на декілька щаблів нижче порівняно з їх світовими конкурентами.

Ключові слова: заклад вищої освіти, міжнародний рейтинг, освітні послуги.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-266-273>

Рис.: 1. **Бібл.:** 25.

Булкіна Ірина Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: yartym.ia@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6555-6400>

УДК 339.5
JEL: G24; I21; I23

Булкіна І. А. Международные рейтинги как основные характеристики международного образовательного рынка услуг

Рейтинги стали неотъемлемым атрибутом глобального рынка образовательных услуг. Несмотря на то, что ни один из них полностью не отражает реальной картины, именно рейтинги сегодня формируют социальную реальность. Основным фактором успеха университета является его репутация на национальном и международном образовательных рынках. В этом процессе рейтинги играют ключевую роль: попадая в мировой или национальный рейтинг на ведущие места, заведение высшего образования (ЗВО) значительно повышает свою привлекательность не только для абитуриентов, но и для работодателей, инвесторов и государства, которое может обеспечить его дополнительными субсидиями. Выделены основные группы рейтингов, которые в современных условиях формируют впечатление о заведении высшего образования и определяют его место среди аналогичных заведений в мире. Указаны особенности каждого из выделенных рейтингов, проанализирован топ каждого. Главное отличие международных рейтингов заключается, прежде всего, в превалировании оценки научно-исследовательской деятельности над оценками образовательной и социальной миссий университетов. Это объясняет позиции в них украинских ЗВО, ведь ответственные учебные заведения все же ориентированы на учебный процесс. Из-за этого организации, которые их формируют, позиционируют украинские ЗВО как находящиеся вне рынка образовательных услуг. Проанализировано участие украинских ЗВО в каждом из выделенных международных рейтингов. Определено, что в международные академические рейтинги входят только классические и технические украинские университеты. Аналогичная ситуация характерна и для научной составляющей образовательной деятельности. В то же время, по результатам проведенного анализа интернет-рейтингів, которые сегодня набирают все большую популярность среди абитуриентов, украинские ЗВО не придают должного внимания роли и возможностям интернет-среды, что ставит их на несколько ступеней ниже по сравнению с их мировыми конкурентами.

Ключевые слова: заведение высшего образования, международный рейтинг, образовательные услуги.

Рис.: 1. **Библ.:** 25.

Булкіна Ірина Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: yartym.ia@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6555-6400>

Bulkina I. A. International Ratings as the Main Characteristics of the International Educational Services Market

Ratings have become an integral attribute of the global market for educational services. Despite the fact that none of them fully reflects the real picture, it is the ratings that today form the social reality. The main factor of the university's success is its reputation in the national and international educational markets. In this process, ratings play a key role: getting into the world or national rating for the leading places, the higher education institution (HEI) significantly increases its attractiveness not only for applicants, but also for employers, investors and the State, which can provide it with additional subsidies. The main rating groups, which in today's conditions form the impression of higher education institution and determine its place among similar institutions in the world, are allocated. The features of each of the allocated ratings are specified, the top of each rating is analyzed. The main difference between international ratings is, first of all, in the preponderance of the valuation of research activities over the valuation of educational and social missions of universities. This explains the position of the Ukrainian HEI in them, because the national educational institutions are still focused on the educational process. Because of this, the organizations that form ratings are positioning the Ukrainian HEI as those being outside the market of educational services. The participation of Ukrainian HEI in each of the allocated international ratings is analyzed. It is defined that the international academic ratings include only classical and technical universities of Ukraine. The same situation is typical for the scientific component of educational activities. At the same time, according to the results of the carried out analysis of Internet ratings, which are now gaining popularity among entrants, Ukrainian HEI do not give due attention to the role and capabilities of the Internet environment, which puts them a few steps lower compared to their global competitors.

Keywords: higher education institution, international rating, educational services.

Fig.: 1. **Bibl.:** 25.

Bulkina Iryna A. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of International Business and Economic Analysis, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: yartym.ia@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6555-6400>

При розвитку глобалізаційних процесів зростає роль фактора знань, який у сучасних умовах стає товаром. На сьогодні конкурентоспроможність економіки держави визначається не обсягом природних і промислових ресурсів, а, перш за все, інтелектуальним потенціалом і здатністю генерувати нові знання. Завдяки підвищенню конкуренції розвиток ринку освітніх послуг має фундаментальне значення для національної економіки. За умов постійного зростання попиту на освітні послуги, що надаються освітніми установами, фінансового виживання навчальних закладів вітчизняна освіта перетворилася на бізнес також. Боротьба за користувачів освітніми послугами призвела до жорсткої конкуренції у системі вищої освіти, що неминує зросте через демографічний спад, який призведе до зменшення кількості абітурієнтів.

Для освітніх закладів дійсно з'являється необхідність у активних дослідженнях ринку освіти, оцінюванні своєї позиції на цьому ринку, «просуванні» як освітньої установи, так і її навчального товару. Слід зауважити, що маркетингові служби здебільшого відсутні у вітчизняних закладах вищої освіти (далі – ЗВО), і саме тому навчальні заклади практично не ведуть маркетингові дослідження ринку освіти самостійно, а беруть участь у спонтанному задоволенні зростаючим споживчим попитом. Виходячи з цього необхідно звернути увагу на міжнародні рейтинги, які дають можливість зробити аналіз різних аспектів діяльності ЗВО і найбільш чітко та повно охарактеризувати міжнародний освітній ринок послуг.

Дослідженню міжнародних рейтингів ЗВО присвячено праці Татарінова І. Є., Черевко О. В., Дубін-

ського О. Г. Дрешпака В. М., Кочеткової О. П., Вавіліної Н. І., Чаркіної О. О., Киричка А. П та ін. [1–7]. Однак у них зроблено акцент на окремих аспектах рейтингування ЗВО, в той час як за сучасних умов активного розвитку ринку освітніх послуг і посилення конкуренції в цій сфері постає необхідність у комплексному аналізі особливостей міжнародних рейтингів і можливостей їх використання для підвищення конкурентоспроможності ЗВО на ринку освітніх послуг.

Метою роботи є аналіз основних міжнародних рейтингів закладів вищої освіти та місця в них українських ЗВО.

Рейтинги ЗВО сьогодні стали звичайним явищем у більшості країн з розвиненими системами державного вищої освіти, а останні роки вони складаються і в країнах, що розвиваються. Історія міжнародних рейтингів освітніх установ налічує понад 150 років. Однією з перших відомих спроб скласти рейтинг закладів вищої освіти є 200-сторінкова робота «Вища політехнічна навчання в Німеччині, Швейцарії, Франції, Бельгії та Англії», опублікована в 1863 році. Її автор Karel Koristka порівнює 13 технічних інститутів з Цюриха, Штутгарта, Дрездена, Карлсруе, Мюнхена, Ганноверу, Парижа, Льежа, Гента, Лондона [24].

Наприкінці XIX ст. «естафету» ранжирування навчальних закладів підхопили США: в 1870 році міністерство освіти цієї країни склало свій перший рейтинг інститутів, розбивши їх на 4 групи.

У 1900 році у Великій Британії вийшла робота А. Макліна «Де ми можемо знайти кращих людей».

Він досліджував такі характеристики, як місце народження, сім'я, національність, а також привів список університетів, відсортованих за кількістю видатних випускників. У наступні кілька років цей же критерій використовувався і в рейтингах інших авторів, наприклад, у Х. Елліса, який був прихильником теорії про спадковий характер індивідуальних властивостей особистості, згрупував у 1904 році університети по числу «геніїв», які їх закінчили (подібні критерії були відображенням наукової дискусії про те, що є пріоритетом у становленні особистості – природа чи оточення).

Зпочатком Першої світової війни і подальшого поділу європейських країн на ворожі табори, а також підготовки до нової світової війни складання вишівських рейтингів у Європі перестало бути актуальним, в той час як у США цей напрямок продовжував розвиватися. Так, у 1911 році в США, на замовлення Американської університетської асоціації, К. Бебкок ранжирував 344 ЗВО на 4 групи за показником отримання студентами ступеня бакалавра [25].

В останній чверті ХХ ст. у складання рейтингів освітніх установ стало додаватися все більше країн і організацій. Найбільш активно воно продовжалося у Великій Британії, де в 1971 році був опублікований рейтинг компанії Times Higher Education, що стала сьогодні «законодавцем мод» в галузі глобальних рейтингів. У травні 2013 року групою IREG були розглянуті і схвалені перші рейтинги (в їх числі – QS World University Rankings, QS World University Rankings: Asia and QS World University Rankings: Latin America, Perspektywy University Ranking).

Оскільки міжнародні рейтинги так чи інакше враховують більшість показників, їх можна розглядати як якийсь консолідований (агрегований) вимірник міжнародної спроможності університету.

Серед безлічі міжнародних рейтингів є три основні, на які орієнтуються світове академічне співтовариство і досить велика кількість роботодавців у всьому світі. Серед них: Times Higher Education World Universities Rankings (THE), QS World University Rankings, Academic Ranking of World Universities (ARWU).

Так, світовий рейтинг британської консалтингової компанії Quacquarelli Symonds (QS) [9] – один із трьох основних і найстаріших, він публікується щорічно з 2004 року (до 2009 року рейтинги QS публікувалися у співпраці з THE як Times Higher Education – QS World University Rankings). При цьому кількість оцінюваних університетів щорічно збільшується: з кількох сотень на самому початку до тисяч на цей час. Ранжуються тільки ті навчальні заклади, які проводять багаторівневу підготовку студентів (науково-дослідні центри, де проходять стажування аспіранти, до рейтингу QS не потрапляють) і які не спеціалізу-

ються на якомусь одному напрямку діяльності. Виняток становлять Каролінський інститут у Стокгольмі (який є одним із найбільших медичних університетів Європи), Вища комерційна школа в Парижі (яка вважається однією з кращих бізнес-шкіл Європи та світу) і Комерційний університет ім. Луїджі Бокконі в Мілані (приватний навчальний заклад, що випускає фахівців у галузі економіки, юриспруденції та управлінських наук і визнаний однією з провідних світових шкіл ділового адміністрування).

Рейтинг QS використовує експертні дані, зібрані від десятків тисяч вчених і рекрутерів. Він також використовує чисельні оцінки (наукові статті, цитування тощо), які легко верифікуються. Для підрахунку цитування спочатку використовувався 10-річний період, потім – 5-річний. До 2007 року використовувалася наукова база Web of Knowledge Essential Science Indicators (ESI) компанії Thomson Reuters, а потім – Scopus.

Звертає на себе увагу, що переважна більшість у Top-100 вишів, за версією QS, – англійські, перш за все американські і британські. Водночас неанглійські виші практично не досягають «вершин» цього рейтингу (кращий з них – Швейцарський федеральний технологічний інститут у 2020 році – на 6 місці, Кембриджський університет – на 7 місці). Серед азіатських вишів найбільш високо оцінюються показники Наньянгського Технологічного Університету та Національного університету Сінгапуру (у 2020 році вони займають 11 місце рейтингу). Університет Цінхуа (Китай) зайняв 16 місце, що на одну позицію вище, ніж у попередньому році. Серед українських ЗВО до рейтингу увійшли 6, серед яких переважно класичні та технічні університети. Позиції українських ЗВО порівняно з лідерами рейтингу QS наведені на рис. 1 [9].

Крім загального рейтингу кращих університетів світу QS World University Rankings, компанія Quacquarelli Symonds складає вузькоспеціалізовані рейтинги, в тому числі за галузями знань (навчання) і по регіонах. У них застосовується частина загальних індикаторів, але з різними вагами. На додаток до індикатора цитування використовується індекс Хірша.

Починаючи з 2009 року QS веде ряд регіональних рейтингів, серед яких найбільш повно українські ЗВО охоплює саме QS EECA [11], який охоплює і країни Східної Європи і Центральної Азії, куди відносяться країни колишнього СРСР і Варшавського договору (з 2014 р). З 350 університетів, які входять у рейтинг QS EECA–2020 року, 20 є українськими, що на 2 більше порівняно з 2019 р. і на 4 – з 2018 р. [11].

Другий з трьох основних і найстаріших глобальних академічних рейтингів – це Світовий рейтинг університетів Times Higher Education (THE) [8]. Подібно QS рейтинг THE використовує

Навчальні установи

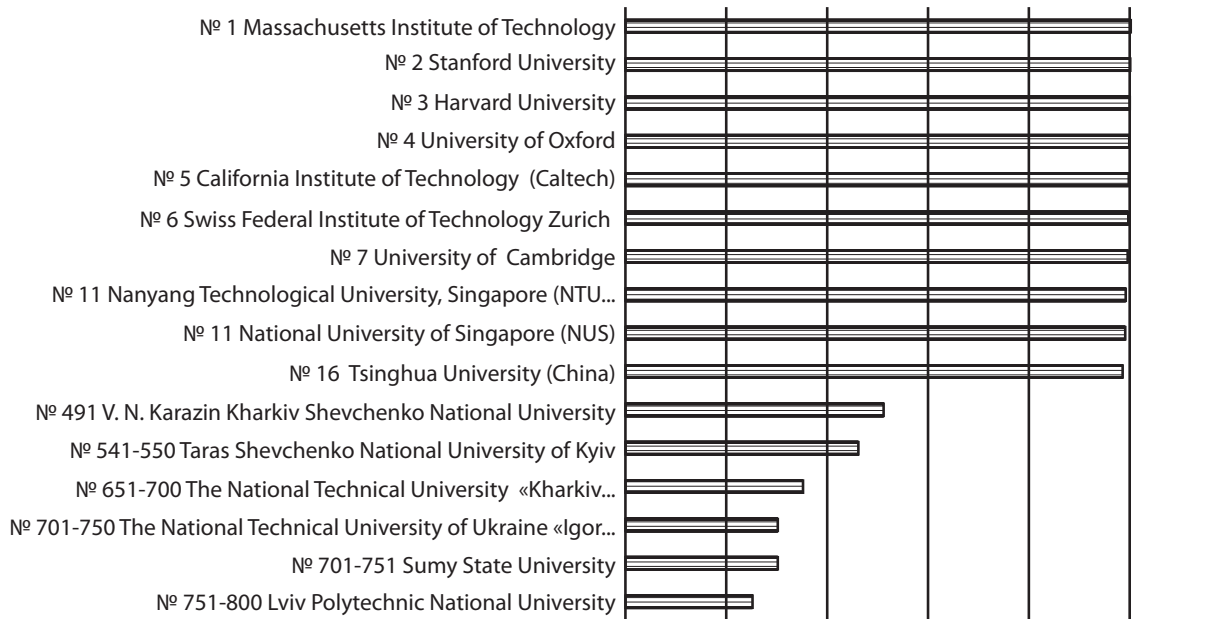

Рис. 1. Позиції провідних університетів світу і України за рейтингом QS [9]

експертні дані, зібрані від десятків тисяч експертів, однак їх внесок у підсумковий рейтинг становить лише третину. А інші дві третини – прозорі (верифіковані) чисельні оцінки: наукові статті, цитування, колаборації та різного роду співвідношення. Як і у випадку з QS, список складений переважно провідними класичними і технічними університетами, представники інших типів закладів вищої освіти (соціально-економічні та медичні) тут також поодинокі.

Академічний рейтинг THE так само, як і рейтинг QS, не дуже прихильний до українських ЗВО. THE World University Rankings 2020 [8] хоча і включає 1397 університетів, з них лише 6 вишів України переважно класичні: НУ «Львівська політехніка», ЛНУ імені Івана Франка, НТУ «ХПІ», СНУ, КНУ імені Тараса Шевченка та ХНУ імені В. Н. Каразіна. Порівняно з 2019 р. позиції українських вишів покращилися як за кількістю (+ 2), так і якістю (якщо у 2019 р. максимальна позиція в рейтингу становила 1001+, то у 2020 р. НУ «Львівська політехніка» посів 801–1000 місце).

Слід акцентувати увагу на Регіональному рейтингу THE для країн з економікою, що розвивається (THE Emerging Economies University Rankings [12]), який охоплює 533 навчальних заклади і орієнтований переважно на оцінку реальних показників діяльності університетів. За період 2014–2020 рр. жоден український університет не входив до рейтингу, в той час як університети Прибалтики і Росії входять в 50 і 10 кращих відповідно.

Останній з трьох основних глобальних академічних рейтингів, Академічний рейтинг університетів світу (Academic Ranking of World Universities –

ARWU) [10], розроблений, щоб зрозуміти масштаб відставання китайських університетів від світових лідерів. Рейтинг публікується з 2003 року. На відміну від інших рейтингів, методологія ARWU, що використовує експертні дані (50 % для QS і 33 % для THE), полягає в тому, що ARWU використовує виключно прозорі (верифіковані) чисельні оцінки, причому такі, що фокусуються на найвищих оцінках академічного визнання: нобелівські і філдсовські премії, публікації в двох самих топових наукових журналах (Nature і Science). Третя принципова відмінність ARWU від рейтингів QS і THE – це повна відсутність регіональних рейтингів, тільки глобальні рейтинги. Єдиний виняток – це рейтинг китайських вишів. Четверта відмінна риса ARWU – істотно інша «нарізка» на предмети, покладені в основу глобальних предметних рейтингів. Кількість предметних рейтингів вище, ніж у раніше розглянутих QS і THE, причому з 50 предметних рейтингів 20 припадає на інженерні науки (6 для QS і 5 для THE). П'ятою фундаментальною відмінністю ARWU від інших глобальних рейтингів є те, що гуманітарні науки і мистецтво не є напрямками для ранжирування університетів, на відміну від природних, інженерних, медичних, соціальних наук і наук про життя.

Академічний рейтинг ARWU незрівнянно критичніше до українських ЗВО, ніж розглянуті раніше QS і THE, в ARWU–2019 [10] немає жодного ЗВО з України. Це свідчить про те, що Китай не розглядає українські навчальні заклади як можливих конкурентів на ринку освітніх послуг у сучасних умовах.

Ще одним академічним рейтингом на цей момент можна назвати Московський міжнародний рейтинг «Три місії університету» (MosIUR) [13], який

оцінює ключові класичні місії університетів: освіти, наукові дослідження та взаємозв'язок університету з місцевою громадою. Вихідними даними для рейтингу виступають однаково вимірювані кількісні показники, а застосування даних, побудованих на основі репутаційних опитувань, виключається. Рейтинг видається другий рік (включаючи експериментальний рейтинг у 2017 р), на цей момент до нього входить 1200 вишів, 3 з яких – українські [13]. На цей момент MosIUR не має предметних рейтингів.

Аналізуючи сьогодні ринок освітніх послуг, крім академічних, доцільно приділяти увагу і наукометричним рейтингам, оскільки одним із завдань сучасного ЗВО є розвиток науки як одного з двигунів сучасної освіти.

Одним із таких рейтингом є SCImago Institutions Rankings [14], в основу якого покладено використання бази даних Scopus. SCImago є рейтингом наукових організацій, а не тільки ЗВО. Він аналізує наукові та науково-дослідні установи за композитним індикатором, який поєднує в собі три різних набори показників, заснованих на дослідницькій діяльності, інноваційних заходах і громадському впливі, який вимірюється через видимість у веб. У 2020 році перші 5 позицій серед 892 учасників посідають Китайська академія наук (Chinese Academy of Sciences), Національний центр наукових досліджень Франції (Centre National de la Recherche Scientifique), Міністерство освіти КНР (Ministry of Education of the People's Republic of China), Гарвардський університет (Harvard University) та Медична школа Гарварду (Harvard Medical School). Загальна кількість представників України зросла з 33 у 2019 році до 45 у 2020 р. Серед 45 українських установ, що входять до загального рейтингу, найвищу сходинку (519) займає Національна академія наук України, а серед ЗВО – Український державний університет залізничного транспорту (737) та Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника (750). ЗВО економічного профілю у 2017–2020 рр. не представлено [14].

Також з цієї точки зору слід розглядати CWTS Leiden Ranking [15], який у 2019 р. пропонує важливу інформацію про наукові досягнення майже 1000 великих університетів у всьому світі. Лейденський рейтинг надає інформацію виключно про дослідження, що проводяться в університетах. Дослідження представлені в публікаціях, а ретельно зібрані дані про ці публікації складають основу Лейденського рейтингу. На жаль, українські ЗВО не представлені в цьому рейтингу.

Слід зазначити, що наведені наукометричні рейтинги базуються на платформі Web of Science, де індексуються англійські статті. Відповідно, ЗВО, де частка таких публікацій недостатньо висока, не

займають високі позиції в рейтингу. Стосується це в основному публікацій у галузі соціальних і гуманітарних наук, а також медицини.

В Україні також існує рейтинг ЗВО, який формується сайтом Освіта.ua [16] за показниками бази даних SciVerse Scopus. Станом на квітень 2020 р. до бази даних Scopus включено 177 закладів вищої освіти України, що на 11 навчальних закладів більше, ніж у квітні 2019 року. У рейтинговій таблиці заклади вищої освіти України ранжовані за індексом Гірша – кількісним показником, що базується на кількості наукових публікацій і кількості їх цитувань. Згідно з даними рейтингу 2020 року, найвищий індекс Гірша серед університетів України мають КНУ імені Тараса Шевченка – 93 (89 у рейтингу 2019 року), ХНУ імені В.Н. Каразіна – 73 (70) та ЛНУ ім. І. Франка – 64 (60).

Крім академічних і наукометричних рейтингів, у сучасних реаліях цікавими стають різного роду інтернет-рейтинги. За таких рейтингів судити про рівень надаваних освітніх послуг складно, проте в умовах діджитал-середовища кожен університет, який зацікавлений в абітурієнтах і своїй репутації, дотримуватиметься стратегії відкритості, що виражатиметься у викладанні актуального контенту, зростанні трафіку відвідувань сайту і посилальної маси на нього.

Одним із таких рейтингів є Webometrics [17] – це досить цікавий міжнародний рейтинг, що вимірює об'єм web-вмісту вишу (кількість сторінок і викладених файлів) і затребуваність цього web-контенту (число зовнішніх посилань). Відмінними рисами рейтингу Webometrics є сталість методології і висока динамічність змін показників рейтингу. У той час як методології інших класичних академічних рейтингів постійно змінюються, принципи ранжирування Webometrics залишаються незмінними. Відповідно, зміни позицій ЗВО в цьому рейтингу носять істотно більш показовий характер. До того ж результати його більш динамічні, оскільки на них миттєво відображаються результати діяльності з просування ЗВО у віртуальному просторі.

Webometrics дозволяє судити про національну систему вищої освіти не по окремих лідерах, а по всій сукупності складових її університетів. Відношення числа ЗВО, які увійшли до рейтингу, до загальної кількості ЗВО у національній системі освіти, – найважливіший показник масштабності національної системи вищої освіти, її цілісності і готовності до сприйняття нових освітніх технологій. Так, у 2020 р. з 629 українських ЗВО [23] до рейтингу потрапили 315, а решта (49 %) виключені з ранжирування. Тобто можна зробити висновок, що інтернет-технологіями у XXI ст. в Україні не володіють практично половина ЗВО. Згідно з результатами

рейтингу, найбільш присутнім у мережі українським ЗВО у 2020 р. є Сумський державний університет. Друге місце посів КНУ імені Тараса Шевченка, третє – ХНУ імені В. Н. Каразіна [17].

Такого ж роду рейтингом є і U-Multirank [18] – найбільш глобальний рейтинг університетів. Система багатовимірною рейтингу U-Multirank була офіційно прийнята в кінці січня 2013 року в Дубліні ЄС як альтернатива вже устаєній рейтинговій системі. Він включає в себе більше 850 університетів з понад 70 країн. Основною метою U-Multirank є формування об'єктивного уявлення про різні сфери діяльності ЗВО. Це дозволяє абітурієнтам, студентам та іншим зацікавленим особам порівнювати університети за різними параметрами. У випуск рейтингу 2020 р. увійшло 1672 університети, з яких 57 – українських.

Також провідною міжнародною довідковою та пошуковою системою вищої освіти, в якій представлені огляди і рейтинги більш 13600 офіційно визнаних університетів і коледжів в 200 країнах, є uniRank [19]. Її метою є надання приблизного глобального рейтингу світових університетів і коледжів на основі їх присутності в мережі і популярності з так званого передбачуваного трафіку, довіри / авторитету і популярності якісних посилань. Це дозволяє іноземним студентам і викладачам зрозуміти, наскільки популярний конкретний ЗВО в іншій країні.

У 2020 р. лідерами «Top 200 Universities in the World» [20], по версії uniRank, стали Massachusetts Institute of Technology, Harvard University і Stanford University. До рейтингу також входили провідні університети США, Канади, Мексики, Бразилії, ПАР, Японії, Китаю, Республіки Корея, Індонезії, Сінгапуру, Гонконгу, Тайваню, Австралії, Саудівської Аравії, Ірану, Туреччини, Росії та країн Європи. Жоден з українських ЗВО до рейтингу не входить. Аналогічна ситуація склалася із рейтингом uniRank «Top 200 Universities in Europe» [21]. Водночас у Топ-5 рейтингу uniRank «Universities in Ukraine» [22] входять ЗВО столиці (НТУ «КПІ», КНУ імені Тараса Шевченка, Університет Грінченка) та Львову (ЛНУ ім. І. Франка, НУ «Львівська Політехніка»).

Такий підхід дає комплексне уявлення про ЗВО, про його мережеву активність, про присутність в Інтернеті викладачів, співробітників, студентів. Сайт – візитна картка ЗВО в міжнародному освітньому співтоваристві, відображення його освітньої та наукової діяльності. Web-політика ЗВО сприяє формуванню нових зв'язків, неформального спілкування між вченими і реалізації інноваційних розробок на основі обміну досвідом і творчої співдружності. Публікації на вишівських сайтах – найпростіший і дешевий шлях оперативного обміну інформацією між ученими, ви-

кладачами, студентами. Виходячи з цього, без перебільшення можна сказати, що навчальний заклад, що не володіє інтернет-технологіями, в принципі не може сьогодні називатися вишем, тим більше університетом.

ВИСНОВКИ

Таким чином, глобальні рейтинги університетів вже щільно вплетені в життя університетів і національну політику багатьох країн, ставши помітним фактором ринку освітніх послуг. Головна відмінність розглянутих рейтингів полягає, перш за все, в різному ступені врахування наукової та викладацької діяльності ЗВО. В міжнародних рейтингах «вага» науки значно превалює, що пояснює позиції українських ЗВО в таких рейтингах, оскільки вітчизняні заклади освіти все ж таки орієнтовані на навчальний процес. Таким чином, міжнародні рейтинги позиціонують українські ЗВО як такі, що в основному знаходяться поза ринком освітніх послуг, а отже, не можуть розглядатися як потенційні конкуренти.

Водночас вітчизняні заклади освіти свідомо втрачають таку можливість просування, як інтернет-середовище, що сьогодні беззаперечно виходить на перший план серед потенційних абітурієнтів, роботодавців і партнерів. Усе це обумовлює необхідність проведення подальших досліджень з питань міжнародного рейтингування ЗВО з метою пошуку причин відставання вітчизняних закладів освіти від своїх світових і регіональних конкурентів, а також можливостей посилення власних позицій на ринку освітніх послуг. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Татарінов І. Є. Світова практика формування рейтингів університетів: визначення найбільш об'єктивних критеріїв та індикаторів оцінювання. *Український соціум*. 2013. № 1 (44). С. 100–116.
2. Черевко О. В. Діагностика економічної безпеки ВНЗ у міжнародних рейтингах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 24. С. 32–36.
3. Валенкевич Л. П., Фінкільштейн О. В. Аналіз сучасних рейтингів вищих навчальних закладів як інструменту оцінки якості вищої освіти. *Теорія та практика державного управління*. 2013. № 3. (42). С. 36–42.
4. Дубінський О. Г. Міжнародний рейтинг вишів Webometrics: як збільшити значення фактора переваги. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. № 22.15. С. 377–384.
5. Дрешпак В. М., Старушенко Г. А. Міжнародні рейтинги університетів як інструмент оцінювання державної політики у сфері вищої освіти. *Аспекти публічного управління*. 2017. Т. 5. № 7. С. 27–35.
6. Кочеткова О. П., Вавіліна Н. І., Чаркіна О. О. Науково-освітня діяльність внз за міжнародними показниками. URL: <https://www.google.com/search?client=safari&rls=en&q=Міжнародні+рейтинги+універси>

- тетів+як+інструмент+оцінювання+державної+політики+у+сфері+вищої+освіти&ie=UTF-8&oe=UTF-8#
7. Киричок А. П. Участь вищих навчальних закладів у рейтингах як інструмент ефективного PR-просування. *Współpraca europejska*. 2017. No. 8 (27). S. 17–28.
 8. The Times Higher Education World University Rankings 2020. URL: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats
 9. The QS World University Rankings 2020. URL: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2020>.
 10. Academic Ranking of World Universities 2019. URL: <http://www.shanghairanking.com/arwu2019.html>
 11. 1The QS EECA University Rankings 2020. URL: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/eeca-rankings/2020>
 12. The Times Higher Education Emerging Economies University Rankings 2020. URL: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/emerging-economies-university-rankings#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats
 13. Московський міжнародний рейтинг «Три місця університету». URL: <https://mosiur.org>
 14. SCImago Institutions Rankings. URL: <https://www.scimagoir.com/rankings.php>
 15. CWTS Leiden Ranking 2019. URL: <https://www.leiden-ranking.com>
 16. Наукометричний моніторинг суб'єктів науково-видавничої діяльності України за показниками бази даних SciVerse Scopus 2020. URL: <https://osvita.ua>
 17. The Ranking Web of Universities. URL: <http://www.webometrics.info/en>
 18. University and College Rankings 2020. URL: <https://www.umultirank.org>
 19. 2020 World University Ranking. URL: <https://www.4icu.org>
 20. Top 200 Universities in the World uniRank. URL: <https://www.4icu.org/top-universities-world/>
 21. Top 200 Universities in Europe uniRank. URL: <https://www.4icu.org/top-universities-europe/>
 22. Top Universities in Ukraine uniRank. URL: <https://www.4icu.org/ua/>
 23. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
 24. Der höhere polytechnische Unterricht in Deutschland, der Schweiz, in Frankreich, Belgien und England (Gotha, 1863). URL: http://books.google.ru/books/about/Der_hoehere_polytechnische_Unterricht_in.html
 25. Babcock K. Ch. A classification of universities and colleges with reference to bachelor's degrees. Washington, Govt. Print. Off., 1911. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=mTHmG5CuAjEC&pg=PA47&lpg=PA47&dq=A+classification+of+universities+and+colleges+with+reference+to+bachelor%27s+degrees.+Washington,+1911&source=>

REFERENCES

- “Academic Ranking of World Universities 2019”. <http://www.shanghairanking.com/arwu2019.html>
- Babcock, K. Ch. “A classification of universities and colleges with reference to bachelor's degrees”. Washington, Govt. Print. Off., 1911. <https://books.google.com.ua/b>

- [ooks?id=mTHmG5CuAjEC&pg=PA47&lpg=PA47&dq=A+classification+of+universities+and+colleges+with+reference+to+bachelor%27s+degrees.+Washington,+1911&source=](https://books?id=mTHmG5CuAjEC&pg=PA47&lpg=PA47&dq=A+classification+of+universities+and+colleges+with+reference+to+bachelor%27s+degrees.+Washington,+1911&source=)
- “CWTS Leiden Ranking 2019”. <https://www.leidenranking.com>
- Cherevko, O. V. “Diahnostyka ekonomichnoi bezpeky VNZ u mizhnarodnykh reitynhakh” [Diagnosis of Economic Security of Universities in International Rankings]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 24 (2016): 32-36.
- “Der höhere polytechnische Unterricht in Deutschland, der Schweiz, in Frankreich, Belgien und England (Gotha, 1863)”. http://books.google.ru/books/about/Der_ho?here_polytechnische_Unterricht_in.html
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>
- Dreshpak, V. M., and Starushenko, H. A. “Mizhnarodni reitynhy universytetiv yak instrument otsiniuvannia derzhavnoi polityky u sferi vyshchoi osvity” [International Rankings of Universities as a Tool for Assessing Public Policy in Higher Education]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, vol. 5, no. 7 (2017): 27-35.
- Dubynskyi, O. H. “Mizhnarodnyi reitynh vyshiv Webometrics: yak zbilshyty znachennia faktora perevahy” [International Ranking of Universities Webometrics: How to Increase the Value of the Advantage Factor]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 22.15 (2012): 377-384.
- Kochetkova, O. P., Vavilina, N. I., and Charkina, O. O. “Naukovo-osvitianska diialnist VNZ za mizhnarodnyimi pokaznykamy” [Scientific and Educational Activities of Universities According to International Indicators]. <https://www.google.com/search?client=safari&rls=en&q=Міжнародні+рейтинги+університетів+як+інструмент+оцінювання+державної+політики+у+сфері+вищої+освіти&ie=UTF-8&oe=UTF-8#>
- Kyrychok, A. P. “Uchast vyshchych navchalnykh zakladiv u reitynhakh yak instrument efektyvnoho PR-prosuвання” [Participation of Higher Education Institutions in Rankings as a Tool for Effective PR-promotion]. *Współpraca europejska*, no. 8 (27) (2017): 17-28.
- “Moskovskiy mizhnarodnyi reitynh «Try misii universytetu»” [Moscow International Rating “Three Missions of the University”]. <https://mosiur.org>
- “Naukometrychnyi monitorynh subiektiv naukovo-vydavnychoi diialnosti Ukrainy za pokaznykamy bazy danykh SciVerse Scopus 2020” [Scientometric Monitoring of the Subjects of Scientific and Publishing Activity of Ukraine According to the Indicators of the SciVerse Scopus 2020 Database]. <https://osvita.ua>
- “SCImago Institutions Rankings”. <https://www.scimagoir.com/rankings.php>
- “The QS EECA University Rankings 2020”. <https://www.topuniversities.com/university-rankings/eeca-rankings/2020>
- “The QS World University Rankings 2020”. <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2020>
- “The Times Higher Education Emerging Economies University Rankings 2020”. https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/emerging-economies-university-rankings#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats
- “The Times Higher Education World University Rankings 2020”. https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats

"Top 200 Universities in Europe uniRank". <https://www.4icu.org/top-universities-europe/>
"Top 200 Universities in the World uniRank". <https://www.4icu.org/top-universities-world/>
"Top Universities in Ukraine uniRank". <https://www.4icu.org/ua/>
Tatarinov, I. Ye. "Svitova praktyka formuvannya reitynhiv universytetiv: vyznachennia naibilsh obiektyvnykh kryteriiv ta indyikatoriv otsiniuvannia" [World Practice of Forming University Rankings: Determining the Most Objective Criteria and Evaluation Indicators]. *Ukrainskyi sotsium*, no. 1 (44) (2013): 100-116.

The Ranking Web of Universities. <http://www.webometrics.info/en>
"University and College Rankings 2020". <https://www.umultirank.org>
Valenkevych, L. P., and Finkilshtein, O. V. "Analiz suchasnykh reitynhiv vyshchykh navchalnykh zakladiv yak instrumentu otsinky yakosti vyshchoi osvity" [Analysis of Modern Rankings of Higher Education Institutions as a Tool for Assessing the Quality of Higher Education]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, no. 3 (2013): 42-36.
2020 World University Ranking. <https://www.4icu.org>

УДК 658:338.2
JEL: I23; L84; G30

КОРПОРАТИВНО-ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

© 2020 ДИБАЧ І. Л.

УДК 658:338.2
JEL: I23; L84; G30

Дибач І. Л. Корпоративно-підприємницький університет у контексті розвитку ринку вищої освіти

У статті розглянуто необхідність трансформацій українських закладів вищої освіти в контексті розбудови економіки знань і формування ринку освітніх послуг. Зазначено, що з огляду на проблеми, що існують у вищій школі, такі як нестача фінансування, зменшення попиту на вітчизняні освітні послуги тощо, менеджменту вищих навчальних закладів доцільно перебудувати структуру управління таким чином, щоб бути спроможними адекватно реагувати на зміну ринкової кон'юнктури та фінансово незалежними. Визначено, що за цих умов закладу вищої освіти доцільно розглядати свою роботу як підприємницьку діяльність, яка має реалізовуватися на засадах корпоративного управління. Визначено мету публікації – опрацювання науково-методичного підходу до визначення сутності терміна «корпоративно-підприємницький університет» у контексті удосконалення управління закладом вищої освіти в умовах загострення конкуренції на ринку освітніх послуг. Запропоновано розглядати дві іпостасі терміна: підприємницьку та корпоративну. В роботі виконано аналіз підходів до з'ясування сутності терміна «підприємницький університет» і виявлено неоднотайність науковців у його тлумаченні. З'ясовано, що переважна більшість авторів ототожнює підприємницьку діяльність університетів із інноваційною. Виявлено, що в науковій площині широко використовується термін «академічне підприємництво», у визначенні якого виявлено подібність до терміна «підприємницький університет». Запропоновано розглядати академічне підприємництво як комплекс дій, який орієнтований на отримання прибутку, а підприємницький університет визначати як освітню організацію, що функціонує на засадах академічного підприємництва, ефективність якої забезпечується взаємодією таких елементів, як освіта, наука, бізнес та інновації. Визначено, що корпоративно-підприємницький університет – це заклад вищої освіти, який виконує комплексну діяльність з формування та розвитку освітнього та підприємницького потенціалу суспільства на засадах корпоративного менеджменту з метою отримання прибутку та соціального ефекту із забезпеченням академічної свободи викладачів і студентів.

Ключові слова: заклад вищої освіти, підприємництво, підприємницький університет, академічне підприємництво, корпоративне-підприємницький університет.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-273-279>

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 20.

Дибач Інна Леонідівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та організації виробництва, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова (просп. Героїв України, 9, Миколаїв, 54025, Україна)

E-mail: inna.leonidivna@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4237-8709>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/U-2756-2017>

Scopus Author ID: 36068969200

УДК 658:338.2
JEL: I23; L84; G30

Дибач И. Л. Корпоративно-предпринимательский университет в контексте развития рынка высшего образования

В статье рассмотрена необходимость трансформаций украинских высших учебных заведений в контексте развития экономики знаний и формирования рынка образовательных услуг. Отмечено, что, учитывая проблемы, существующие в высшей школе, а именно недостаток финансирования, уменьшение спроса на отечественные образовательные услуги и т.д., менеджменту высших учебных заведений целесообразно перестраивать структуру управления таким образом, чтобы быть в состоянии адекватно реагировать на изменение рыночной конъюнктуры